

Plan mot kränkande behandling

Hol skola och fritidshem
Läsåret 20/21

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Vårgårdas kommuns värdegrund	4
1.2	Våra styrdokument	4
1.2.1	Diskrimineringslagen	4
1.2.2	Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet reviderad 2018 och Läroplan för grundsärskolan reviderad 2018.....	5
1.2.3	Läroplan för förskolan Lpfö 18.....	5
1.2.4	Skollagen(2010:800) 6 kap. 1§	5
2	Begrepp	6
3	Kartläggning och nulägesanalys inför nytt läsår	6
3.1	Kartläggning och analys av föregående läsårs arbete mot kränkning, trakasserier och diskriminering.....	6
3.2	Åtgärder	7
4	Mål för läsåret	8
4.1	Övergripande mål	8
4.2	Riskfaktorer Hol skola och fritidshem läsåret 20/21	8
5	Konkreta åtgärder	9
6	Främjande arbete	9
7	Förebyggande arbete	10
7.1	Förankring.....	10
7.2	Förankringsarbete av denna plan.....	10
7.3	Vi upptäcker diskriminering och kränkande behandling genom.....	10
8	Ett ärendes gång	11
9	Uppföljning och implementering	11
9.1	Ansvar.....	11
9.2	Barn- och elevhälsoteam.....	11
9.3	Skolledning	11
10	Bilagor	12
10.1	Bilaga 1 Dokumentation av utredning av diskriminering och kränkande behandling	12
10.2	Bilaga 2. Att utreda, åtgärda och följa upp kränkande behandling, trakasserier eller diskriminering barn–barn, elev-elev.....	12
10.3	Bilaga 3 Att utreda, åtgärda och följa upp när barn/elev utsätts för kränkande behandling, trakasserier eller diskriminering av vuxen.....	13
11	Referenser	13

1 Inledning

1.1 Vårgårdas kommuns värdegrund

Med respektfullt bemötande, individanpassade lösningar och hög tillgänglighet levererar Vårgårda kommun välfärdstjänster som överträffar förväntningarna. Detta förutsätter kreativitet och ständig utveckling med fokus på resultat.

En grundläggande mänsklig rättighet är rätten till likabehandling. Alla barn och elever i förskola, skola och fritidshem ska ha samma rättigheter – oavsett etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsvariation eller sexuell läggning.

Vårgårda kommuns förskolor, skolor och fritidshem tar avstånd från all form av diskriminering och kränkande behandling. Vi som arbetar i Vårgårda kommuns förskolor, skolor och fritidshem tolererar ingen form av kränkande beteende. Så snart någon ur personalen får kännedom om att ett barn eller en elev känner sig kränkt har förskolan och skolan skyldighet att utreda vad som hänt och vidta åtgärder för att förhindra fortsatta kränkningar.

Vår **plan mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling** är ett stöd som hjälper oss i vår skyldighet att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling. Forskning visar att systematiskt arbete mot kränkningar har effekt.

1.2 Våra styrdokument

1.2.1 Diskrimineringslagen

Lagen har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder (1 kap, 1 §). Dessa benämns ofta som diskrimineringsgrunderna.

I denna lag avses med diskriminering

1. direkt diskriminering: att någon missgynnas genom att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation, om missgynnandet har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,
2. indirekt diskriminering: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringssätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss könsöverskridande identitet eller uttryck, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, viss funktionsnedsättning, viss sexuell läggning eller viss ålder, såvida inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet har ett berättigat syfte och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet,
3. bristande tillgänglighet: att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att sådana åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan denna funktionsnedsättning som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning, och med hänsyn till

- de ekonomiska och praktiska förutsättningarna,
 - varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde, samt
 - andra omständigheter av betydelse,
4. trakasserier: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder,
5. sexuella trakasserier: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet, (Diskrimineringslagen kap. 1 §4)

1.2.2 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet reviderad 2018 och Läroplan för grundsärskolan reviderad 2018

Grundläggande värden

Skolväsendet vilar på demokratins grund. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Skolans uppdrag

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden. Skolan ska i samarbete med hemmen främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvars-kännande individer och medborgare. Skolan ska präglas av omsorg om individen, omtanke och generositet. Utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv – värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa. Skolan ska vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling. Arbetet måste därför ske i samarbete med hemmen.
(Lgr 11 och Lgsär 11)

1.2.3 Läroplan för förskolan Lpfö 18

Förskolan ingår i skolväsendet och vilar på demokratins grund. Av skollagen (2010:800) framgår att utbildningen i förskolan syftar till att barn ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom förskolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för en hållbar utveckling. (Lpfö 18)

1.2.4 Skollagen(2010:800) 6 kap. 1§

Bestämmelserna i detta kapitel har till ändamål att motverka kränkande behandling av barn och elever. Bestämmelserna tillämpas på utbildning och annan verksamhet enligt denna lag.

2 Begrepp

Kränkande behandling

Den som upplever sig kränkt har alltid tolkningsföretråde.

Uppträdande som kränker ett barns eller en elevs värdighet kan vara:

- fysiska (slag och knuffar)
- verbala (hot, svordomar, könsord och öknamn)
- psykosociala (utfrysning, blickar, alla går när man kommer)
- texter och bilder (lappar, fotografier, sms och mms, msn och meddelanden på olika sociala medier)
- någonting annat som kränker en elevs värdighet.

Trakasserier är kränkande behandling som har samband med

- kön
- könsöverskridande identitet eller uttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder

Diskriminering är när en vuxen i skolan missgynnar ett barn eller en elev och det har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning eller sexuell läggning. Diskriminering kan även ske genom skolans regler, undervisning, läroböcker etc.

Befogade tillsägelser

Tillrättavisningar från personal inom förskola och skola för att upprätthålla god ordning och miljö är inte kränkande behandling.

3 Kartläggning och nulägesanalys inför nytt läsår

3.1 Kartläggning och analys av föregående läsårs arbete mot kränkning, trakasserier och diskriminering

På skolan i Hol har vi under läsåret 19/20 börjat använda oss av Drafit (digitalt verktyg där kränkingsärenden dokumenteras) för att dokumentera ärenden som sker både i skolan och på fritidshemmet. Man får en tydlig bild över vad som sker på skolan/fritidshemmet, vilka som är inblandade samt vilka åtgärder som sätts in och följs upp.

Den klimatenkät som genomfördes i åk F-6 samt på fritidshemmet i april 2020 visar att eleverna på skolan och fritidshemmet i Hol känner sig trygga i verksamheten. Endast två av 105 elever svarade att de inte känner sig trygga. Vår målsättning är att 100% skall vara trygga i alla sammanhang. Samverkan med hemmen är också oerhört viktigt för att skapa trygghet. Skolan och fritidshemmet får liknande resultat för frågor som att vuxna hjälper till om man som barn blir illa behandlad samt att vuxna och barn arbetar för att motverka ett kränkande språkbruk. Utifrån enkätsvaret på fritids behöver den

verksamheten arbeta för att eleverna ska uppleva att de får det stöd och den hjälp de behöver när konflikter uppstår i större utsträckning än vad som sker idag. Utifrån Skolinspektionens elevenkät som genomfördes i åk 6 under vårterminen 2020 var studieron i klassrummet det område som vi på skolan behöver arbeta mer på för att förbättra.

Rastkul har pågått under hela läsåret 19/20 där elever i de äldre årskurserna har varit med och planerat aktiviteter som sedan genomförts på raster. Detta har varit populärt att delta på.

Vi utökade antalet personal på morgonfritids för att möta upp behovet av stöd både under frukost men även ute på skolgården innan skolan börjar på morgonen.

På skolan och fritidshemmet i Hol behöver vi medvetandegöra det mångkulturella samhället för eleverna, det svenska samhället som präglas av internationalisering och en växande rörlighet över nationsgränserna. Att för eleverna skapa medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.

3.2 Åtgärder

- Inför läsåret 20/21 skall Draftit användas till alla kränkingsärenden.
- Läsåret 20/21 kommer vi att ha en "killgrupp" på skolan, på eftermiddagstid, där syftet är att stärka varje individs självförtroende/självkänsla så att man som individ kan göra bra och förståndiga val i livet.
- Alla lärare på skolan i Hol skall gå Skolverkets kompetensutveckling *Specialpedagogik för lärande* under hela läsåret 20/21 vilket vi bland annat hoppas ger ökad måluppfyllelse men också att det bidrar till högre studiero i klassrummen då ämnen som elevers variation, öka motivationen mm kommer att beröras vilket förhoppningsvis i sin tur skapar en bättre studiero.
- Fritidspersonalen kommer att arbeta med att vara mer närvarande i elevgruppen. Personalen lägger mer fokus och tid på att tillsammans med eleverna reda ut konflikter som uppstår. Personalen har sett positiva resultat när regelbunden uppföljning/avstämning sker med berörda elever.
- Gemensamt mål för både skolan, fritidshemmet och förskolan i Hol läsåret 20/21 är att medvetandegöra ett mångkulturellt samhälle för barnen/eleverna.
- Ansvarsband används där den personal som har bandet har ansvar för en elev/elevgrupp på fritids.
- Resursfördelning efter de behov som uppstår.

4 Mål för läsåret

4.1 Övergripande mål

- Nolltolerans mot alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.
- Alla elever ska uppmuntras att ta ett eget ansvar för sitt eget och sina kompisars välbefinnande, samt vara trygga med att informera skolans personal om någon inte känner sig trygg.
- Alla elever ska känna sig välkomna och inkluderade i verksamheten. Och känna sig trygga på hela skolans område, både inne och ute.
- Skapa en medvetenhet och kunskap om följderna av kränkningar på sociala medier, sms och mms.

4.2 Riskfaktorer Hol skola och fritidshem läsåret 20/21

Riskfaktorerna är framtagna på klassråd samt i samtal med eleverna på fritidshemmet och sedan beslutade på elevråd.

Riskfaktor	Åtgärd	Uppföljning
Lilla och stora skogen Pinnar används på ett sätt som skapar otrygghet, exempelvis jagar man med dem.	Prata regelbundet i klasserna och på fritids om reglerna i skogen, även enskilt vid behov. Rastvakt/fritidspersonal tittar till skogen oftare.	Kontinuerligt och i maj Ansvarig: Lärare och rektor
Fotbollsplanerna Hårda bollar skjuts, det blir ett hårt spel. Man passar inte till varandra. Man kan få klagomål om man missar eller inte är ”tillräckligt bra”. Regler följs inte.	Prata regelbundet i klasserna och på fritids om reglerna på fotbollsplanerna, även enskilt vid behov. Rastvakt/fritidspersonal tittar till planerna oftare.	Kontinuerligt och i maj Ansvarig: Lärare och rektor
Busskön på eftermiddagarna	Prata regelbundet i klasserna och på fritids om reglerna på	Kontinuerligt och i maj

I busskön används svordomar och man kan även höra att någon säger dumma saker. Tuggummi och godis används.	fotbollsplanerna, även enskilt vid behov. Bussvakterna är uppmärksamma på den situation eleverna upplever i busskön.	Ansvarig: Lärare och rektor
Parkeringen Eleverna uttrycker att de är rädda för ev okända vuxna samt för att bli tagna vid parkeringen.	Eleverna får ej vara själva vid parkeringen. Samtal förs om detta regelbundet i klasserna och på fritids. Vuxennärvaro.	Kontinuerligt och i maj Ansvarig: Lärare och rektor
Mörk skolgård Eleverna upplever att skolgården är mörk på morgonen och eftermiddagen under vinterhalvåret.	På fastighetsrond i början av läsåret tas denna problematik upp med ansvariga för skolans område för att förhoppningsvis kunna utöka belysningen.	Kontinuerligt och i maj Ansvarig: Rektor

5 Konkreta åtgärder

- Vuxennärvaro genom bussvakter, schemalagd pedagogisk lunch, rastvakter.
- Lärarnas arbetsrum ligger i anslutning till elevernas lokaler och åk F-6 har egna hemklassrum.
- Tydliga rutiner vid kränkningar. Se bilaga
- Värdegrundsarbetet ska genomsyra skolans alla ämnen.
- Skolklimatenkäter till samtliga elever i åk F-6 samt på fritidshemmet. Dessa ska utvärderas och följas upp.

6 Främjande arbete

- Arbetslagen lyfter aktuella ärenden på konferensen.
- Vi arbetar medvetet med värdegrunden och den genomsyrar all verksamhet.
- Enskilda intervjuer med alla 6-åringar i fritidshem.
- Vuxennärvaro ute på gården.
- Kurator/NPF-coach arbetar med elever, enskilt och/eller i grupp.
- Elevhälsosamtalen hos skolsköterskan utgör i utvalda delar, underlag för planen.
- Planen tas upp på klass- och elevråd.
- Aktualisera Plan mot kränkande behandling i personalgrupperna vid läsårsstart
- Elevrådet och arbetslagen utvärderar planen i slutet av läsåret
- Pedagogisk lunch
- Bussvakt
- Tydliggöra skolgårdens område för eleverna varje nytt läsår

- Dela elevgruppen på fritids i mindre grupper när möjlighet ges för att kunna få en bättre översikt över elevgruppen
- Kartläggning av riskfaktorer i närmiljön

7 Förebyggande arbete

7.1 Förankring

- Eleverna ska bli delaktiga i arbetet med Plan mot kränkande behandling genom elevrådet.
- Elevrådet berättar om Plan mot kränkande behandling i klasserna.
- Vårdnadshavare informeras om Plan mot kränkande behandling på utvecklingssamtalet i förskolan och i skolan.
- Inför varje läsår informeras om årets plan och mål på föräldramöte och på lärplattformen Schoolsoft.
- Information om Plan mot kränkande behandling ges på läsårets första enhetsrådsmöte/föräldrarådsmöte.

7.2 Förankringsarbete av denna plan

Personal:

- Förankra i personalgruppen
- Stående punkt på personalkonferenser
- Uppföljningar och utvärderingar

Elever:

- Genomgång i klasserna
- Utvärderas av elevrådet varje läsår
- Värdegrundsarbete
- Diskussion i elevrådet

Vårdnadshavare:

- Genomgång med enhetsråd/föräldraråd
- Information på hemsidan www.vargarda.se

7.3 Vi upptäcker diskriminering och kränkande behandling genom

- Enskilda samtal med samtliga inblandande elever
- Observationer i barngrupper, klassrum, i matsal och på skolgården vid raster.
- Arbetslags- och personalkonferenser. Trygghetsärende har en stående punkt.
- Signaler som t.ex. nedstämdhet, oro, frånvaro, humörsvängningar
- Elevenkäter med tydligt redovisade resultat.
- Utvecklingssamtal med elev och vårdnadshavare.

- Anmälningar i Draftit

8 Ett ärendes gång

- Så snart någon i verksamheten får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för trakasserier eller annan kränkande behandling ska anmälan ske till rektor. Rektor är skyldig att anmäla till huvudman. Ingen värdering ska göras innan anmälan sker till rektor och huvudman. Anmälan sker i Draftit.
- Rektor ansvarar för att trakasserier eller annan kränkande behandling skyndsamt utreds.
- Ärendet utreds i samverkan mellan rektor, klasslärare, fritidspersonal och elevhälsoteam.
- Ärendet dokumenteras i Draftit.
- Utredning och uppföljning se bilaga 2 och 3.

9 Uppföljning och implementering

Utvärdering av planen mot kränkande behandling sker i arbetslagen, på APT, föräldraråd/enhetsråd klassråd och skolans elevråd inför varje nytt läsår. Revidering av planen utförs av rektor och representant från elevhälsoteamet vid läsårets slut.

Implementering av planen sker efter revidering i arbetslagen, elevrådet, klassråd och föräldramöten.

9.1 Ansvar

Alla som arbetar på Hol skola och fritidshem är ansvariga för att upptäcka, utreda, åtgärda och följa upp kränkande behandling.

Enligt socialtjänstlagen 14 kap.1§ är både skolmyndighet och alla anställda hos myndighet, det vill säga personal i förskoleverksamhet, skolbarnomsorg och skola, skyldiga att ”genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd”.

9.2 Barn- och elevhälsoteam

Det finns alltid möjlighet för barn/elever, vårdnadshavare och pedagoger att vända sig till skolans barn-elevhälsoteam för konsultation

Kontaktpersoner:

Speciallärare	Eleonor Stenbaek	0322 – 600 978
NPF-coach	Petra Maydell	0733 – 57 51 99
Skolsköterska	Berith Svensson	0322 – 600 600
Skolpsykolog	Anders Weber	0322 – 600 600

9.3 Skolledning

Kontaktpersoner:

Rektor	Stina Ekdahl	0322 – 600 765
--------	--------------	----------------

10 Bilagor

10.1 Bilaga 1 Dokumentation av utredning av diskriminering och kränkande behandling

Görs i Draftit, program för dokumentation av kränkande behandling.
Användaruppgifter till Draftit erhålls från skolchefen.

10.2 Bilaga 2. Att utreda, åtgärda och följa upp kränkande behandling, trakasserier eller diskriminering barn–barn, elev–elev

Åtgärd	Ansvar
Steg 1 Omedelbar tillsägelse, information till rektor. Rektor informerar huvudman. Dokumentera i Draftit. Vid behov tillkallas polis 112.	All personal/rektor
Steg 2 Samtal med den som påtalar problem. Samla så mycket information som möjligt. Dokumentera. Rapportera till rektor och ansvarig pedagog.	All personal/rektor
Steg 3 Dokumentation i protokoll. Samtal med berörda parter enskilt eller i grupp. Kontakt med berörda vårdnadshavare	All personal/rektor
Steg 4 De berörda barnen/eleverna hålls under uppsikt.	All personal/rektor
Steg 5 Uppföljande samtal. Återkoppling till anmälare, pedagoger och vårdnadshavare.	Ansvarig pedagog/rektor
Steg 6 Möte med barn/elev, vårdnadshavare och ansvarig pedagog. Kartläggning inför ansökan om upprättande av handlingsplan/åtgärdsprogram upprättas vid behov och lämnas till rektor.	Ansvarig pedagog/rektor
Steg 7 Ärendet tas upp av barn/elevhälsoteamet. Rektor beslutar om vidare åtgärder.	Ansvarig pedagog, personal från elevhälsan eller rektor
Steg 8 Eventuell anmälan till socialtjänst.	Rektor
Steg 9 Arbetsskadeanmälan/tillbudsanmälan görs och lämnas till rektor. Ev anmälan till Arbetsmiljöverket.	Rektor
Steg 10 Ärendet går till Myndighetsnämnden för Lärande och Omsorg för vidare åtgärder.	Rektor

10.3 Bilaga 3 Att utreda, åtgärda och följa upp när barn/elev utsätts för kränkande behandling, trakasserier eller diskriminering av vuxen

Åtgärd	Ansvar
Steg 1 Händelsen anmäls till rektor, som ensam eller tillsammans med elevhälsopersonal pratar med barnet/eleven. Vid behov tillkallas polis 112.	All personal
Steg 2 Vårdnadshavare informeras	Rektor.
Steg 3 Samtal med den vuxne som har rätt att bistås av fackligt ombud.	Rektor
Steg 4 Åtgärdsplan upprättas.	Rektor
Steg 5 Barnet/eleven får stöd och hjälp	Elevhälsan
Steg 6 Uppföljning med barn/elev och vårdnadshavare	Rektor
Steg 7 Uppföljningssamtal med den vuxne	Rektor
Steg 8 Eventuell anmälan till socialtjänst.	Rektor
Steg 9 Ärendet går till skolchef och HR för vidare åtgärder.	Rektor

11 Referenser

[Förskolan och skolan ansvarar för aktiva åtgärder \(Diskrimineringsombudsmannens webbplats\)](#)

Den 15 juni 2017 upphörde Skolverkets allmänna råd om arbetet mot diskriminering och kränkande behandling.

Skolverket 2019. *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda. Hur skolan kan arbeta mot diskriminering och kränkande behandling.*

www.skolverket.se/publikationer

Skolverket (2018c) *Ordningsregler och disciplinära åtgärder*. Rapport 471

Skolverket (2019) *Attityder till skolan 2018*. Rapport 479.

Statens medieråd (2016). *Hat och kränkningar på internet. En vägledning till föräldrar och andra vuxna nära barn*. Stockholm: Statens Medieråd

Skolinspektionen (2016). *Skolors arbete mot trakasserier och kränkande behandling på nätet*.

Skolinspektionen (2018). *Sex- och samlevnadsundervisningen. Tematisk kvalitetsgranskning*. 400-2016:114 45. Stockholm: Skolinspektionen

Folkhälsomyndigheten (2018). *Metoder för att främja en god hälsa bland hbtq-personer*. www.folkhalsomyndigheten.se

Litteratur

- Ekholm, M. (2017) *Att greppa skolans inre liv- en grund för ett etiskt handlande*. I Å. Söderström (red) *Etiska perspektiv på skolledares arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Flygare, E & Johansson, B. (2013a) *Mobbning och kränkningar på nätet – omfattning och effekter av skolans insatser*. I Skolverket (red) *Kränkningar i skolan- analyser av problem och lösningar*. Stockholm: Skolverket.
- Flygare, E & Johansson, B. (2013b) *Elever som utsätts för kränkningar och mobbning av skolpersonal*. I Skolverket (red) *Kränkningar i skolan- analyser av problem och lösningar*. Stockholm: Skolverket.
- Jarl, M., Blossing, U., Andersson, K. (2017). *Att organisera för skolframgång: strategier för en likvärdig skola*. Natur och Kultur
- Samuelsson, M. (2017.) *Lärandets ordning och reda: ledarskap i klassrummet*. Natur och Kultur
- Söderström, Å. (2017). *Att arbeta mot diskriminering och kränkande behandling*. I Söderström, Å (red) *Etiska perspektiv på skolledares arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Wrethander, M (2017) *Inneslutning och uteslutning, Barns relationsarbete i skolan*. Lund: Studentlitteratur

Elektroniska källor

- Jämställ.nu www.jamstall.nu
- Lärares yrkesetiska råd www.laraesyrikesetik.se
- Myndigheten för jämställdhet www.jamstalldhetsmyndigheten.se

Filmer

- Bully. (2011) Regi Lee Hirsch
- Återträffen (2013) Regi Anna Odell